

***A Clepsis dumicolana* (Zeller, 1847) új faj Magyarországon és földrajzi elterjedése Európában (Lepidoptera: Tortricidae)**

Clepsis dumicolana (Zeller, 1847), a new species for Hungary and distribution in Europe (Lepidoptera: Tortricidae)

Fazekas Imre & Halász Antal

Citation. Fazekas I. & Halász A.: A *Clepsis dumicolana* (Zeller, 1847) új faj Magyarországon és földrajzi elterjedése Európában | *Clepsis dumicolana* (Zeller, 1847), a new species for Hungary and distribution in Europe (Lepidoptera: Tortricidae). – Microlepidoptera.hu 16: 5–12. [https://DOI: 10.24386/Microlep.2020.16.5](https://doi.org/10.24386/Microlep.2020.16.5)

Abstract. The Mediterranean tortricid moth *Clepsis dumicolana* (Zeller, 1847) is newly reported for the Hungarian fauna. Diagnosis of the species and its bionomy are discussed and a preliminary map of its distribution in Europe is presented. The species does not appear to extend its range northwards naturally but relies on human importation of food plants. In a warm, sheltered urban microclimate, populations colonize and multiply rapidly and then spread locally.

Keywords. Lepidoptera, Tortricidae, *Clepsis dumicolana*, first record, faunistic, bionomy, distribution, Europe, Hungary.

Author's address.

Fazekas Imre | Pannon Intézet/Pannon Institute | 7625 Pécs, Magaslati út 24. | Hungary |

E-mail: fazekas@microlepidoptera.hu (Corresponding author)

Halász Antal | Duna-Ípoly Nemzeti Park Igazgatóság, 1121 Budapest, Költő utca 21. | Hungary |

E-mail: halszanti@gmail.com

Summary. The genus *Clepsis* Guenée, 1845 is represented in Hungary by six species: *C. rolandriana* (Linnaeus, 1758), *C. senecionana* (Hübner, 1819), *C. rurinana* (Linnaeus, 1758), *C. spectrana* (Treitschke, 1830), *C. pallidana* (Fabricius, 1776), *C. consimilana* (Hübner, 1817). In 2020, an additional species, *Clepsis dumicolana* (Zeller, 1847) was encountered; this species has never been seen in Hungary before. Two separate populations were found, one in Pécs, in southern Hungary and another Budapest, the capital of the country. Is the two localities are approximately 200–250 km apart.

The species has long been known only from the Mediterranean region (see Razowski 2002). The closest report to the Hungarian border is from Slovenia, but this is extremely old data (Mann 1854). There has been no proven observation from Slovenia since then (pers. comm S. Gomboc, November 2020).

Since 2000, the species has been continuously observed in Central and Western Europe in Austria, Belgian, France, Germany, Italy, Netherlands, Switzerland, and England (see references). The first author has gathered various literary, museum and private collection data from many colleagues across Europe. This has allowed the construction of a preliminary map of the species here. The map can be continuously expanded. Proven site data are summarized in a table. Next to each locality, the year of observation or the original literature source is indicated.

The larva feeds on the leaves of *Hedera helix* and pupates between spun leaves of this food-plant.

Literature records indicate that the adults are on the wing from April to July in the Mediterranean Region. A second generation, flying from August to October, is known

in Western- and Central-Europe. Hibernation is in the larval stage.

No reliable statement can be made about the origin of the moth in Hungary. The isolated sites are far apart from each other speak and therefore suggest that active immigration is not the source. Human introduction seems a likely explanation. There is little information available about the lifestyle of adults. They are active during the day, but also fly to the lights in the evening and the moth is apparently able to spread rapidly under the favourable conditions presented by the urban climate, especially since ivy stocks are represented almost everywhere in urban gardens and parks. They swarm on ivy in the afternoon hours and are therefore easily detectable. The adults can be found, in Hungary, from spring (May) to autumn (October); this is an exceptionally long observation period which suggests that the species has two generations here. It is currently not known whether the species will prove to be a permanent resident; accordingly, no statement can be made at this stage about any possible endangerment.

So far, warm city walls covered with ivy have not been particularly well researched in Hungary, and the possibility that the species has been here for several years cannot be ruled out. The urban microclimate is much milder than the cooler forests where the host plant is also widespread and so far, it has not been observed in the natural vegetation within forests.

Bevezetés – Introduction

Magyarországon eddig hat *Clepsis* Guenée, 1845 fajt ismertünk (Pastorális & Buschmann 2018): *C. rolandriana* (Linnaeus, 1758), *C. senecionana* (Hübner, 1819), *C. ruri-nana* (Linnaeus, 1758), *C. spectrana* (Treitschke, 1830), *C. pallidana* (Fabricius, 1776), *C. consimilana* (Hübner, 1817). A 2020-as évben Pécsen és Budapesten, igen lokálisan sikerült megfigyelni a *Clepsis dumicolana* fajt, amelynek ezek az első adatai az országból.

Razowski (2002) európai könyvében, még csak dél-európai előfordulásáról tesz említést, de számos, a különböző közép-európai (pl. Svájc) gyűjteményi adatokról még nem tudott. A faj Dél-Európából Közép- és Nyugat-Európa irányába már az 1980-as, 1990-es években fokozatosan elkezdett terjeszkedni. Napjainkban északon elérte Berlin, keleten Budapest, és nyugaton London vonalát (lásd a térképen). A vizsgálatok még nem adnak arra választ, hogy az északi irányú kolonizáció természetes, vagy csak spontán megtelepedés.

A tanulmány bemutatja a faj diagnózisát, bionómiáját, s előzetes térkép alapján felvázolja a *Clepsis dumicolana* európai földrajzi elterjedését.

Clepsis dumicolana (Zeller, 1847)

Tortrix dumicolana Zeller, 1847, Isis, Leipzig: 660. Locus typicus: „Sicily”/Szcília.

Tortrix micromys Staudinger, 1929, Ann. Mag. Nat. Hist., (10) 3: 26. (Syria/Szíria).

Clepsis agenjoii Obraztsov, 1950, Revista Espann. ent. Eos, 26: 302, fig. 2b. (Spain/Spanyolország).

Cacoecia dumicolana austriaca Amsel, 1951, In Hartig & Amsel, Fragm. ent., (1) 1 (1951): 106 (Sardinia/Szardínia).

Diagnózis, imágó – Diagnosis, adult. A szárnyak fesztávolsága 17–21 mm. A fej, a palpus és a csáp sárgás, a tor többnyire barnásszürke, a potroh világos barnásszürke. Az elülső szárny rajzolata minden másik *Clepsis* fajétól eltér, erősen variabilis. Az esz. alapszíne kissé bronzos, a foltok világosbarnától a sötétbarnáig váltakoznak, sárgával keretezettek. Rendszerint három postbazális folt van. A mediális folt nagy, a costától nyélszerűen indul, és buzogányfejszerűen kiszélesedik. A subapikális folt nagy, trapéz alakú. A rojtok sárgásbarnák. A hátulsó szárny sötétbarna (1. ábra).

♂ **genitália – genitalia.** Az uncus kiszélesedő, a valva rövid, lekerekített. Az aedeagus vékony, a cornutusok rövidek, csoportot alkotnak; az egyik rövid és túskealakú, a többi késpenge forma (2. ábra).

♀ **genitália – genitalia.** A sterigma csésze alakú része rövid, a colliculum kissé szélesebb, mint a ductus bursae, belső szklerittel; a signum capitulum nélküli (2. ábra).

Bionómia – Bionomy. A hernyó monofág, *Hedera helix* levelén április–májusban ill. július hónapokban táplálkozik, és a levelek között szövedékben bábozódik. A faj lárvá állapotban tel el. Itt kell megjegyezni, hogy a *Hedera* nemzetségen csak korlátozottan élnek Tortricidae fajok, és ez a monofág adaptáció bizonyára összefüggésben van a borostyán levelének biokémiai összetételével (pl. polifenol vegyületek, flavonidok, klorogénsavak).

Az imágók Dél-Európában májustól júliusig repülnek. Az északi irányú terjeszkedés során az atlantikus és a mérsékelt éghajlatú területeken azonban már egy második nemzedék is kialakul, ugyanis július végétől, augusztus elejétől egészen októberig gyűjtötték főként Németországban. Ennek okát abban látják, hogy a Mediterráneum forró nyara nem kedvez a második generáció kialakulásának, míg északabbra az életkörülmények kedvezőbbek a hernyók számára (De Prins & Bagnée 2008).

Az imágók rajzása Pécsen és Budapesten május közepén kezdődik és június végéig tart. A második nemzedék július végétől, augusztus elejétől októberig repül. Az első megfigyelések alapján repülés késő délutáni órákban kezdődik és a sötétedésig tart. Az imágók a levelek színén ülnek, megzavarva vízszintesen cikáznak, majd visszaülnek. Az éjszakát a levél fonákján töltik.

A Budapesten házfalakra felfutott kisebb borostyántövek hajtás végéin mintegy 75–80%-os hernyókárosítást volt megfigyelhető, és a levelek 10–15%-án is látható volt a hernyók rágásképe. Pécsen ez kevésbé volt észlelhető.

Új adatok Magyarországról – New data about Hungary. 6 ex Pécs, Havi-hegy, 2020.V.19–23. leg. Fazekas I.; 2 ♂, 1 ♀, Pécs, Hunyadi utca, 2020.VI.08. leg. Fazekas I.; 14 ex, Pécs, Hunyadi utca és Péter utca 2020. VIII. 16-tól X. 12-ig, leg. Fazekas I.; 15 ex. Budapest, Filler u. 77., 2020.V. 25-VI.24. leg. Halász A.; 20–25 ex. Budapest, Filler u. 77., 2020.VIII.15-től IX-23-ig leg. Halász A.

Földrajzi elterjedés – Geographical distribution. Kennel (1921) szerint „Hab. Südeuropa (mit Ausnahme von Griechenland und Südrussland), Bithynien.” Razowski (2002) is még csak Dél-Európából és Elő-Ázsiából ismerte: Spanyolország, Szicília, Szardínia, Szíria, Libanon. A tápnövény kertészeti importjával az 1990-es évektől kezdődően Európa számos országában megtalálták: Ausztria, Belgium, Brit-szigetek, Franciaország, Hollandia, Horvátország, Németország, Olaszország, Szlovénia, Svájc (Aarvik 2007, Embacher & Gros 2016, Hausenblas 2007, Mann 1854, Huemer 2019, Karsholt & Razowski 1996, Peschel et al. 2008, Segerer 2009, Seliger & Wittland 2002, Seliger et al. 2008, Windisch 2018).

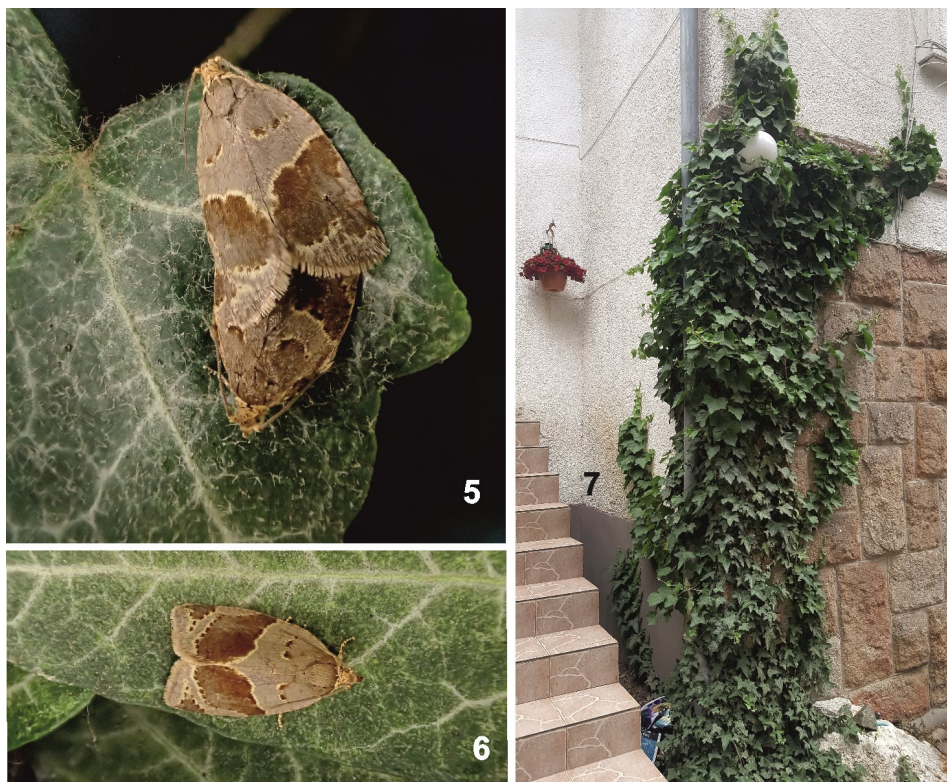
Olaszországban széles körben elterjedt a tartományokban (Trematerra P., pers. comm. 2020): “From North to South Italy. Regions: Valle d’Aosta, Piemonte, Lombardia, Trentino, Emilia-Romagna, Toscana, Umbria, Lazio, Molise, Puglia, Sicilia, Sardegna. Adults fly in May-June and in July-August.”

Portugáliából nincsenek hiteles adatok (Corley M. pers. comm. 2020). Igen meglepő a faj spanyolországi elterjedése; Joaquín Baixeras Almela (pers. comm.) szerint, csak „Lord Walsingham” gyűjtötte Granadában 1901-ben, és a példány a British Múzeumban van. J. Baixeras Almela azon a véleményen van, hogy az Ibériai-félsziget jelentős

1–4. ábra. *Clepsis dumicolana*: 1) imágó (Pécs), 2) ♂ genitália, 3) ♀ genitália, 4) habitat, Pécs, Mecsekoldal, 5) lelőhely, Pécs, Hunyadi utca (© Fazekas I. 2020)

Figures 1–4. *Clepsis dumicolana*: 1) imago (H-Pécs), 2) ♂ genitalia, 3) ♀ genitalia, 4) habitat, H-Pécs, Mecsekoldal, 5) collection point, H-Pécs, Hunyadi utca (© Fazekas I. 2020)

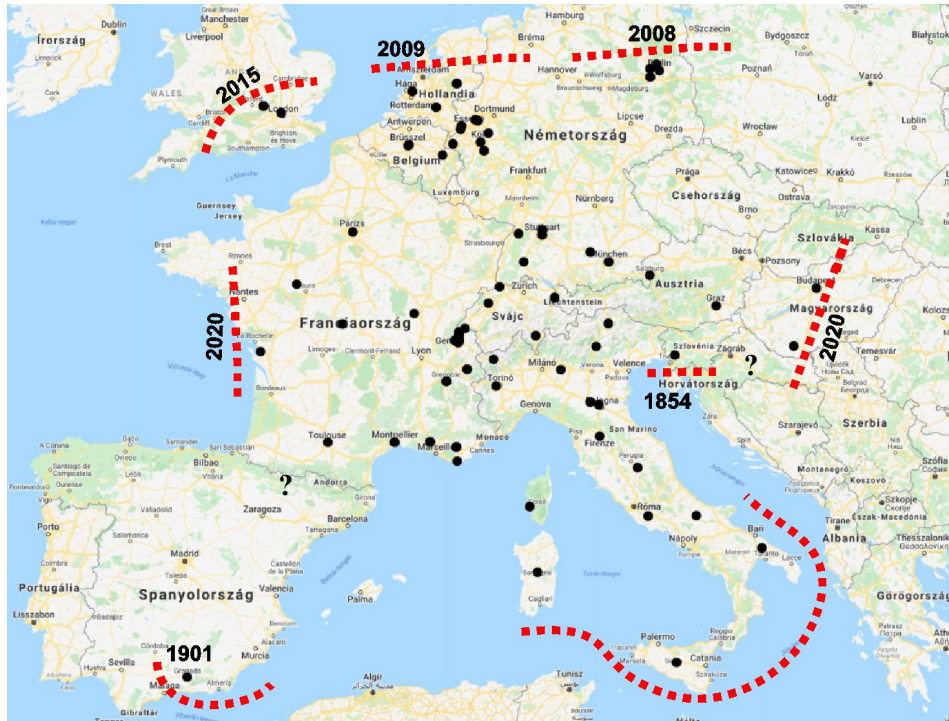
5–7. ábra. *Clepsis dumicolana*: 5) kopuláció, 6) nappal a borostyán levélen pihenő imágó, 7) lelőhely és tápnövény (Budapest, Filler utca) (© Halász A. 2020)

Figures 5–7. *Clepsis dumicolana*: 5) copulation, 6) an adult resting on amber leaves during the day, 7) collection point and host plant (Budapest, Filler utca) (© Halász A.2020)

része túlságosan is száraz a tápnövény (*Hedera helix*) számára, nem kedvez annak elterjedéséhez, ezért olyan ritka a *C. dumicolana* Spanyolországban. Ugyanakkor az északi területeken már megjelenhet (Pireneusok hegyvidéke).

Megjegyzések – Remarks. Valószínűleg számos európai országba a mediterrán területekről importált borostyán szállítmányokkal került be, de nem lehet kizárni a természetes északi irányú kolonizációt sem; ezt azonban alaposan tanulmányozni kell. A Benelux-államokban igen elterjedt, főleg Hollandiában (S. Koster & A. Schreurs pers. comm.), Svájcban pedig leginkább a Genf (Genève) kantonban figyelték meg (B. Landry pers. comm.).

A Fauna Europaea elterjedési és irodalmi adatai hiányosak nem naprakészek (megtétekintés.2020.11.17. lásd az irodalomban).

8. ábra. A *Clepsis dumicolana* provizorikus földrajzi elterjedési térképe Európában 1854–1901 és 2020 között (© Fazekas I. 2020)

Figure 8. Provisional geographical distribution map of *Clepsis dumicolana* in Europe from 1854–1901 to 2020 (© Fazekas I. 2020)

1. táblázat. A *Clepsis dumicolana* ellenőrzött lelőhelyei és a megfigyelések időpontjai Európában (a személyes közlések és a publikációk alapján)

Table 1. Controlled localities of *Clepsis dumicolana* and dates of observations in Europe (based on personal communications and publications)

- 1854 Vipava (Mann 1854) (SL)
- 1876 Crassier (CH)
- 1901 Granada (ES)
- 1927 Versoix (CH)
- 1928 Satigny (CH), Troinex (CH)
- 1933 Tannay (CH)
- 1935 Couches (Lhomme 1935), Grenoble (Lhomme 1935), Hyères (Lhomme 1935), Montpellier (Lhomme 1935) Nohant (Lhomme 1935), Pélissanne (Lhomme 1935), Savoya (Lhomme 1935), (FR),
- 1958 Chemin de Grange-Canal (CH), Chiusa (IT)
- 1966 Modena (IT)
- 1988 Trélex (CH)
- 1992 Ajaccio (FR)
- 2006 Stuttgart (DE)
- 2003 Emilia-Romagna, Lazio, Lombardia, Molise, Piemont, Puglia, Toscana, Trentino,

Sardinia, Sicilia, Umbria, (Tremattera 2003) (IT)
 2007 Correns (IT), Chemin Castoldi (CH), Gaggenau (DE), Malagnou (CH)
 2008 Berlin (DE), Bonn (DE), Liège (BE), München (DE), Toulouse (FR)
 2009 Duisburg (DE), Twello (NL)
 2011 Boiron (FR), Genf (CH), Viersen [>2018-ig] (DE)
 2012 Köln (DE),
 2013 Bergfelde (DE)
 2014 Brussels (BE), Graz (AT), Welmelskirchen (DE)
 2015 Falkensee (DE), Iragna (CH), Longwick (UK), Middlesex University London
 (UK), Salzburg (AT),
 2016 Hagen (DE), Muttenz (CH),
 2017 Mülheim (DE), Vingelz (CH)
 2018 Ciments Calcia (FR), Rankweil (AT)
 2019 Augsburg (DE), Niedereschach (DE), Párizs (FR),
 2020 Budapest (HU), Evere (BE), Heerlen (DE), Ludwigsburg (DE), Pécs (HU), Post-
 dam (DE), Rochefort (FR), Rosmalen (NL), Zoetermeer (NL)

Köszönetnyilvánítás – Acknowledgements. Köszönettel tartozom azoknak a kollégáknak, akik irodalmakkal, illetve gyűjteményi-, valamint az országukra vonatkozó adatokkal segítették a faj elterjedési területéről összeállított térkép elkészítését: C. Darcemont (FR) Rézbányai L. (CH), W. Wittland (CH), K. Grimm (CH), O. Karsholt (DK), Sjaak Koster (NL) B. Landry (CH), Z. Lastuvka (CZ), U. Hiermann (AT), Stanislav Gomboc (SI), A. Schreurs (NL), Y. Chittaro (CH), M. Hächler (CH), C. Plant (GB), P. Tremattera (I), M. Corley (UK), P. Triberti (I), J. Baixeras Almela (ES). Az angol nyelvi korrekcióért Colin Plant (UK) mondok köszönetet.

Irodalom – References

- Aarvik L. 2013: Fauna Europaea: Tortricidae. In: Karsholt O. & Nieukerken, E. J van (2013) Fauna Europaea: Lepidoptera, Moths. Fauna Europaea 2017.06 verzió, <https://fauna-eu.org>
- De Prins W. & Baugnée J.-Y. 2008: *Clepsis dumicolana* (Lepidoptera: Tortricidae), new to the Belgian fauna. – *Phegea* 36 (4): 127–130.
- Embacher G. & Gros P. 2016: Der Efeuwickler *Clepsis dumicolana* (Zeller, 1847) nun auch in Salzburg (Lepidoptera: Tortricidae). – *Mitteilungen aus dem Haus der Natur* 23: 96–97
- Hausenblas D. 2007: *Clepsis dumicolana* (Zeller) ein neuer Wickler für die Fauna Deutschlands (Lepidoptera: Tortricidae). – *Entomologische Zeitschrift, Stuttgart* 117 (2): 67–70.
- Huemer P., Hiermann U., Mayr T. & Friebe J. G. 2019: Weitere Erstmeldungen von Schmetterlingen (Lepidoptera) für Vorarlberg. – *Inatura – Forschung online*, 64: 8 S.
- Karsholt O. & Razowski J. 1996: The Lepidoptera of Europe. A Distributional Checklist. – Apollo Books, Stenstrup. 380 p.
- Kennel J. 1921: Die Palaearktischen Tortriciden. – Stuttgart E. Schweizerbart'sche Verlagsbuchhandlung, 742 p.
- Mann J. 1854: Aufzählungen der Schmetterlinge, gesammelt auf einer Reise im Auftrage des k. k. Zoologischen Museums nach Oberkrain und dem Küstenlande, in den Monaten Mai und Juni 1854, als Beitrag zur Fauna des österreichischen Kaiserstaates. – *Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft Österreich* 4: 515–596.

- Peschel T., Wiegler G. & Brunk I. 2008: *Clepsis dumicolana* (ZELLER, 1847) in Berlin nachgewiesen (Lepidoptera). – Entomologische Nachrichten und Berichte 51: 232
- Razowski, J. 2002. Tortricidae of Europe. Volume 1. Tortricinae and Chlidanotinae. – Frantisek Slamka, Bratislava. 247 p., 16 colour plates.
- Seigerer A. H. 2009: Über zwei bemerkenswerte Schmetterlingsarten aus Bayern (Lepidoptera: Gracillariidae, Tortricidae). – Nachrichtenblatt der Bayerischen Entomologen 58 (3/4): 105–109.
- Seliger, R., Randazzo, P. & Kinkler, H. 2008. Drei neuen Wickler-Arten für Nordrhein-Westfalen: *Clepsis dumicolana* (Zeller, 1847), *Crociosema plebejana* Zeller, 1847 und *Cydia lobarzewskii* (Nowicki, 1860) (Lep., Tortricidae). – Melanargia 20 (2): 39–42.
- Seliger R. & Wittland W. 2002: Funde von *Cacoecimorpha pronubana* (HÜBNER, 1799) in unserem Arbeitsgebiet (Lep., Tortricidae). – Melanargia, 14: 47–49.
- Schrameyer K. 2008. 166. *Clepis* [*Clepsis*] *dumicolana* (Zeller, 1847) (Lepidoptera, Tortricidae). – Mitteilungen Entomologischer Verein Stuttgart 43: 65.
- Trematerra P. 2003: Catalogo dei Lepidoptera Tortricidae della fauna italiana: geonomia, distribuzione in Italia, note biologiche, identificazione. – Bollettino di Zoologia agraria e di Bachicoltura, Ser. II, 35 (suppl. 1): 1–270.
- Windisch I. 2018: Fünf Neufunde von Lepidoptera für die Steiermark (Argyresthiidae, Tortricidae, Pieridae, Noctuidae) Ingrid Windisch. – Joanea Zoologie 16: 61–66.

Webhelyek – Websites:

- <http://upperthamesmoths.blogspot.com/2015/05/clepsis-dumicolana.html> (Access: 17.xi.2020)
- https://faunaeu.org/cdm_dataportal/taxon/30bc83dd-4f2a-4eda-bcc7-0296e6e1edd7#distribution (Accessed: 17.xi.2020)
- <https://oreina.org/artemisiae/observatoire/index.php?module=fiche&action=fiche&d=micro&id=247700> (Accessed: 20.xi.2020)
- <https://www.verspreidingsatlas.nl/T413205> (Accessed: 21.xi.2020)